

กถามรรคพิเศษ ๓ กัณฑ์

พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว)

วัดราชประดิษฐ์

.....

พิมพ์แจกในงานปลงศพ

นางเชย อังคะวัต

วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ. ศ. ๒๔๗๓

กถามรรคพิเศษ ๓ กัณฑ์

พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว)

วัดราชประดิษฐ์

.....

พิมพ์แจกในงานปลงศพ

นางเชย อิงกะวัต

วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ. ค. ๒๔๗๗

คำนำ

อันธรรมเนียมเทศนาของสมเด็จพระสังฆราช (ปฐุต
เทว. ลา) นั้น ย่อมเป็นที่นิยมกันโนสสมัยหนึ่ง เพราะ
มีโวหารปฏิภาณกว้างขวางสามารถชักโยงข้อธรรมใน
อนาคตสถานต่าง ๆ มาอธิบายคลุกเคล้าเข้ากันได้
แม้ล่วงสมัยนั้นมาแล้ว ก็ยังเป็นที่นิยมของนักปฏิบัติ
ศึกษาอยู่ จึงเห็นควรพิมพ์ให้แพร่หลาย

เมื่อนายเทียมชัย อิงคะวัต ได้มาแจ้งความจำนง
จะพิมพ์หนังสือแจกในงานปลงศพ นางเชย อิงคะวัต
ผู้มารดา หอสมุดแห่งชาติจึงเลือกเทศนาพิเศษ ๓
กัณฑ์ ของสมเด็จพระสังฆราช (ปฐุตเทว) ให้
พิมพ์ เรียกว่า “กถามรรคพิเศษ”

ขออำนาจกุศลส่วนธรรมทานที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญ
ในงานนี้ จงอำนวยการกุศลให้เกิดแก่ นางเชย อิงคะวัต
ตามสมควรแก่คติวิสัยนั้น ๆ เทอญ.

หอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากร วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๓

นางชย อิงกะวัต

ชาติะ ปีนล พ. ค. ๒๔๐๘

มรณะ ปะระกา พ. ค. ๒๔๗๖

อายุ ๗๐ ปี

ประวัติย่อ

นางเซย อิงคะวัต เป็นบุตร นายย่งฮัว แซ่
เซียว และ นางลุ่น แซ่เฮง ชาตะณวันพุธ
ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลู ตรงกับวันที่ ๓๑ พฤษภาคม
พุทธศักราช ๒๔๐๘ ที่ตำบลคลองบางกอกน้อย จังหวัด
ธนบุรี มรณะเมื่อวันจันทร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๔ ปีระกา
ตรงกับ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๖
คำนวณอายุได้ ๗๐ ปี มีบุตรชาย ๖ คน เป็นหญิง
๒ คน

คนที่ ๑	นายเทียมฮอก
„ ๒	นายเทียมฮั
„ ๓	นายเทียมไช (ขุนชำนาญกลิจ)
„ ๔	นางสาวหลง
„ ๕	นายเทียมหลี่
„ ๖	นายลุดใจ
„ ๗	นายเทียมเผล
„ ๘	นางแหวน

มีพี่น้อง ๗ คน

๑. นางลย์
๒. นายกิมเซ็ง
๓. นางเป่า
๔. นางเซย
๕. นางรอด
๖. นางทองดี
๗. นางปลั่ง

เวลานี้ยังเหลือ ๒ คน คือ :—

๑. นางลย์
๒. นางทองดี

สารบัญ

กัณฑ์ที่ ๑	โศกตบัตติยังคธรรมปริยาย	หน้า ๑
กัณฑ์ที่ ๒	อรัักษกรรมฐาน ๔	,, ๑๐
กัณฑ์ที่ ๓	สุขุปายคาถา	,, ๒๑

กถามรรค กัณฑ์ที่ ๑

โศคาปัตติยงคธรรมปริยาย

สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ์ ทรงนิพนธ์

นมตฤสุกตสฺส

อตุถิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา
อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตาริ ธมฺมา สมฺม-
ทกฺขาตา จตฺตาริ ธมฺมา พหุปลาราคิ.

บัดนี้ จะได้รับประทาน วิลัชนาในโศคาปัตติยงค
ธรรมปริยาย ซึ่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัส
เทศนาธรรม ๔ ประการว่า มีอุปการมากแก่สัตว์ที่เกิด
เป็นมนุษย์ คือ สปุปริสฺสปลฺเลโว คบหาสัตว์บุรุษ ๑
สทฺธมฺมสฺสวณฺ์ พังธรรมของสัตว์บุรุษ ๑ โยนิโสมน
สิกาโร ทำในจิตต์โดยแยบคายอุบายที่ชอบ ๑ ธมฺ-
มานุธมฺมปฏิปตฺติ ปฏิบัติซึ่งข้อปฏิบัติชอบสมควรแก่

ธรรม ๑ ธรรม ๔ ประการนี้มีอุปการมากแก่สัตว์ที่ได้
เกิดเป็นมนุษย์ และเป็นไปเพื่อจะให้เจริญปัญญา

ข้อต้นซึ่งว่าคบหาสัตบุรุษนั้น ท่านผู้ใดประ
พฤติชอบด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ท่านผู้นั้นเป็น
สัตบุรุษ ความประพฤติชอบนั้นอย่างต่ำให้เป็นประ
โยชน์แก่มารดาบิดาสมณพราหมณ์ เคารพนบนอบ
ในบุคคลเจริญวัยในตระกูลเป็นต้นไป เว้นจากเวร ๕
คือ ปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กามมิถาจาร ๑
มุสาวาท ๑ สุราเมรัยเมษชปาณะ ๑ อันนี้ก็เป็นความ
ประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ อนึ่งละอกุศล
กรรมบถ ๑๐ เลียบ บำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็น
ความประพฤติชอบด้วยทวารทั้ง ๓ คือ กาย วาจา ใจ
อกุศลกรรมบถ ๑๐ นั้น กายทุจฺจริต ๓ ปาณาติบาต ๑
อทินนาทาน ๑ กามมิถาจาร ๑ วจีทุจฺจริต ๔ มุสาวาท ๑
ปสุณาวาจา ๑ ฌรฺสุวาจา ๑ สัมผัปปลาป ๑ มโน
ทุจฺจริต ๓ อภิซฌา ๑ พยาบาท ๑ มิจฺฉาทิฏฐิ ๑ กาย

ทุจจวิต ๓ วจิตุจจวิต ๔ มโนตุจจวิต ๓ ลีปนัสสัว่า
 อุกุศลกรรมมย ๑๐ กุศลกรรมมย ๑๐ นั้น กายสุจจวิต ๓
 จตเว้นจากป้าณาติบาต ๑ จตเว้นจากอทินนาทาน ๑ จต
 เว้นจากกามมิจฉาจาร ๑ วจิตุจจวิต ๔ จตเว้นจากมุลาวา
 ๑ จตเว้นจากปัสสุณาวาจา ๑ จตเว้นจากมุลาวาจา ๑ จต
 เว้นจากลัมผัสปปลาป ๑ มโนสุจจวิต ๓ อนภิขณา กุศล
 ธรรมชาติเป็นข้าศึกแห่งอภิขณา ๑ อพยาบาท กุศล
 ธรรมเป็นข้าศึกแห่งพยาบาท รือแย่งพยาบาทเสีย
 ๑ ลัมมาทิฏฐิ ปัญญาเห็นชอบตามทางกรรมตาม
 ทางผล ๑ กายสุจจวิต ๓ วจิตุจจวิต ๔ มโนสุจจวิต ๓
 ลีปนัสสัว่าอกุศลกรรมมย ๑๐ บุคคลผู้ประพฤติชอบ
 ให้เป็นประโยชน์แก่มารดาบิดาสัมณพราหมณ์ เคารพ
 นบนอบแก่ผู้เจริญวัยในตระกูล เป็นลัตบุรุษ ผู้เว้น
 จากเวร ๕ และบำเพ็ญกุศลกรรมมย ๑๐ เป็นลัตบุรุษ
 ผู้ใด ๆ สตรีบุรุษ หรือคฤหัสถ์บรรพชิต มาประพฤติดี
 ด้วยสุจจวิตในกาย วาจา ใจ ดังกล่าวมานี้ หรือประ

พฤกษียังขึ้นไปกว่านั้นก็ดี เป็นลัทธิบุรุษสัน คบหา
สมาคมกับด้วยท่านผู้ลัทธิบุรุษ คึกคากล่ำเหนือกตาม
ลัทธิบุรุษ เป็นลัทธิปริศนาลึกลับ คบหาลัทธิบุรุษ เป็น
ธรรมที่ ๑

ฟังลัทธิธรรมนั้น ธรรมอันดีไม่มีโทษ ธรรมของ
ผู้สงบกาย สงบวาจา สงบใจ ชื่อว่าลัทธิธรรม ธรรม
ของผู้สงบระงับ โอวาทสั่งสอนให้ประพฤติกดี ตั้งแต่
สอนให้เคารพนบนาบมารดาบิดาเป็นต้นไป สอน
ประโยชน์ชาตินี้ชาติหน้า สอนทางสุคติ ทางดับทุกข์
ทั้งปวงนี้ ชื่อลัทธิธรรม ธรรมอันดี ธรรมของผู้สงบ
ระงับสัน ประพฤติของชนทั้งหลายย่อมเยอหน่าย
เบือนหน้าหนีจากธรรมอันดี ธรรมของผู้สงบ ไม่ใคร่
จะสมัครจะฟัง ไม่สมัครที่จะศึกษา แม้มีผู้สั่งสอนก็
ไม่ฟังโดยเคารพ ฟังก็ไม่จำไม่ศึกษาตาม เมื่อใจไม่
ยินดีไม่ต้องการเสียแล้ว ก็ไม่พอใจฟัง ถึงจะมา
ประพาสลัทธิบุรุษก็ไม่เห็นเป็นคุณอันใด ชนดีชนมีปกติ

ลวดงามก็หายาก คนปกติไม่ดีมีมาก ผู้ใดสันดาน
ดี คิดชอบจะประกอบตนในคุณความดีชั่วชั่วหน้า ผู้
นั้นจึงจะพอใจฟัง สัมครศึกษาดึงใจฟัง เป็นผู้ที่มีประ
โยชน์มีความต้องการ จึงลัดบดรับฟัง ครั้นฟังแล้วก็
สังเกตกำหนดเบื้องต้นเบื้องปลาย กำหนดรู้ว่า คำนี้
เป็นสุภาษิตกล่าวดี คำนี้เป็นทพภาษิตกล่าวไม่ดี ช้อน
ควรจำ ควรคิด ควรศึกษา คิดเห็นชอบเป็นคุณแล้ว
พึงธรรมอันดีธรรมของผู้ดังนั้นแล้ว จำทรงไว้
ความที่เป็นผู้มีประโยชน์แล้วและตั้งใจฟัง แล้วจำ
ทรงธรรมอันดี ธรรมของผู้ดังนั้นไว้ ชื่อว่า
สทฺธมฺมสุลฺลนํ พึงลัดธรรม เป็นธรรมที่ครบ ๒.

โยนิโสมนสิการนั้น เมื่อผู้ฟังได้ยินมาทำไว้ใน
ใจโดยใช่ทางเสียแล้ว ก็หาบรรลुประโยชน์คุณอัน
ใดไม่ ต่อผู้ฟังผู้ได้ยินมานั้น มาทำในใจโดยทาง
โดยอุบายที่ชอบจึงจะบรรลุประโยชน์คุณ เพราะการ
ได้ยินได้ฟังนั้นได้ จะกล่าวโยนิโสมนสิการโดย

นัยที่จะรู้ง่าย เหมือนอย่างในกุลิตวัตรุ อารัมภวัตรุ
 เรื่องกิจกรรมอย่างเดียวกัน เมื่อผู้นั้นทำในจิตต์
 โดยไม่แยบคายก็เป็นกุลิตวัตรุ วัตรุแห่งความเป็น
 ผู้เกียจคร้าน เมื่อผู้นั้นทำในจิตต์โดยแยบคายก็เป็น
 อารัมภวัตรุ วัตรุแห่งความเริ่มพากเพียร เหมือน
 อย่างภิกษุช่วยไข่ฟุ้งหายไข่ใหม่ ๆ ไม่นานนัก เธอ
 นั้นคิดว่า “เราฟุ้งหายไข่ใหม่ ๆ กายเรานั้นยังทุพ
 พลภาพ ยังหาควรแก่กิจการไม่ กระนั้นเราอนเลี้ย
 เถิด” คิดแล้วอนเลี้ย หาปรารภเริ่มความเพียรไม่
 ความทำในใจนี้ จัดเป็นอโยนิโสมนสิการ ทำใน
 จิตต์โดยไม่แยบคาย จึงเป็นกุลิตวัตรุ วัตรุของ
 ความเป็นผู้เกียจคร้าน ภิกษุผู้หายไข่ใหม่ ๆ ยังไม่
 นานนักรูปหนึ่งคิดว่า “บัดนี้เราหายไข่ใหม่ ๆ กายก็
 ยังหาควรกิจการไม่ ฐานที่ตั้งข้อนั้นจะมีอยู่ บัวยไข่
 จะฟุ้งกลับมามาก กระนั้นเราจะปรารภเริ่มความเพียร
 เพื่อจะถึงซึ่งธรรมที่เรายังไม่ได้ถึง จะบรรลุถึงธรรม

ที่เรายังไม่ได้รับบรรลุ จะทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่เรายังไม่
 ได้ทำให้แจ้ง” คิดแล้วก็ปรารภเริ่มความเพียร ความ
 ทำในใจนี้จัดเป็นโยนิโสมนสิการ ทำในจิตต์โดยแบบ
 คายอธิบายขอบมรรคาแห่งความดี นัยนี้ให้รู้ทั่วไปใน
 ที่ทั้งปวงว่า “โยนิโสมนสิการนั้นอย่างนี้ อโยนิโสมน
 สิการนั้นอย่างนี้” เมื่อบุคคลมาทำในจิตต์อย่างใด
 อกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วเจริญ
 ยิ่ง ๆ ขึ้นไป กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดก็ไม่
 เกิดขึ้นได้ ที่เกิดแล้วเสื่อมถอยไป ทำในจิตต์อย่าง
 นั้นเป็นอโยนิโสมนสิการ ก็เมื่อบุคคลมาทำในจิตต์
 อย่างใด อกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดก็หาเกิดขึ้น
 ไม่ ที่เกิดขึ้นแล้วผู้นั้นละเสียได้ กุศลธรรมทั้งหลาย
 ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นได้ ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่ง ๆ
 มากมุลชัน ทำในจิตต์อย่างนี้เป็นโยนิโสมนสิการ
 นัยนี้เป็นลักษณะ เป็นนิทลฺสนะ แบบอย่างให้บัณฑิตรู้
 จักโยนิโสมนสิการ อโยนิโสมนสิการในกิจกรรมนั้น ๆ
 ทุกอย่างเทอญ ผู้ใดพึงธรรมอันดีธรรมของผู้สงบแล้ว

ทำในจิตต์โดยแยบคายอุบายชอบ ผู้นั้นจึงจะได้
 ประณีตตามด้วยกาย วาจา จิตต์ บรรลุผลประโยชน์
 ของผู้ พึงธรรมอันดีนั้น เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าว
 โยนิโสมนสิการ ไว้เป็นธรรมที่ครบ ๓ ด้วยประ
 การฉะนั้น.

ธมฺมานุธมฺมปฏิบัติ ความปฏิบัติซึ่งธรรมสมควร
 แก่ธรรม เป็นธรรมที่ครบ ๔ นั้น แยกพยัญชนะออกให้
 เห็นความ ธมฺม ๑ ธนุธมฺม ๑ ปฏิบัติ ๑ อีกนัยหนึ่ง
 ธมฺม ๑ ธนุ ๑ ธมฺม ๑ ปฏิบัติ ๑ ส่วนสภาพอันดี
 เป็นธรรม ข้อปฏิบัติดีชอบไปตามธรรม ไม่ขัดกับ
 ธรรม เป็นอนุธรรม ความทำตามด้วยกาย วาจา จิตต์
 เป็นปฏิบัติ นัยที่ ๒ แยก ๔ ธมฺม ๑ ธนุ ๑ ธมฺม ๑
 ปฏิบัติ ๑ นั้น คำสอนทางสุคติและทางคัมภักดิ์ เป็น
 ธรรม, ธนุ ไปตาม คือสมควร, ธรรมคือประพฤติ
 ด้วยกาย วาจา จิตต์, ความประพฤติสมควรแก่ธรรมคำ
 สอนนั้น เป็นธมฺมานุธมฺม, ความปฏิบัติซึ่งข้อจริยา

สมควรแก่ธรรมคำสอนนั้น เป็นธมฺมานุสมฺมปฏิบัติ
 ด้วยประการฉะนี้ ธรรม๔ ประการ คือ สปัปฺริสฺสปลฺเลโว
 ๑ สทฺธมฺมํสฺสํ ๑ โยนิโสมนสิกาโร ๑ ธมฺมานุสมฺม
 ปฏิบัติ ๑ มีความตั้งแสดงมานี้ มีอุปการมากแก่
 สัตว์ที่เป็นมนุษย์ อนึ่งย่อมเป็นไปเพื่อเจริญปัญญา
 แก่ผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์นั้นด้วยประการฉะนี้ ควรที่สาธุ
 ชนจะทรงจำไว้ แล้วทำนุบำรุงให้เป็นคุณประโยชน์
 แก่ตน ๆ นั้นเทอญ.

กถามรรค กัณฑ์ที่ ๒

อารักขกรรมฐาน ๔

สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ์ ทรงนิพนธ์

นมตถุ สุกตสส

พุทธานุสฺสติ เมตตาจ อสุภํ มรณสฺสติ

อิจฺจิมํ จตุรารักขา กาทพฺพา จ วิปสฺสนา.

ให้ภิกษุหมั่นเจริญอารักขกรรมฐานทั้ง ๔ คือ
พุทธานุสฺสติ ระลึกรถึงคุณของพระพุทธเจ้า, เมตตาแผ่
ไมตรีในสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ, อสุภ พิจารณา
ร่างกายโดยเป็นของไม่งาม, มรณสฺสติ ระลึกรถึง
ความตาย.

เมื่อจะเจริญพระพุทธานุสฺสติ พึงเริ่มว่า ยัม โห อหํ
ภควนฺตํ สรณํ คโต เราได้ถึงพระผู้มีพระภาคพระ
องค์ใดเป็นสรณะแล้ว อุทฺทิสฺส ปพฺพชฺชิตो ได้บวช
นะเพาะพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด ยสฺมึ ภควติ

พุดหมจรี ยัม จรามิ เราประพฤติพุดหมจรี ยัมอยู่ในพระ
ผู้มีพระภาคพระองค์ใด นโม ตสฺส ภควโต อรหโต
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ข้าพเจ้านอบน้อมแด่พระผู้มีพระ
ภาค ผู้รหัตต์ ตรัสรู้ชอบเองแล้วพระองค์นั้น.

ถ้าบุรุษเริ่มว่า ยัม โข อหัง ภควนฺตํ สรณํ คโต
อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา
สมฺพุทฺธสฺส ข้าพเจ้าได้ถึงพระผู้มีพระภาคองค์อรหัตต์สมมาสม
พุทฺธเจ้าพระองค์ใดเป็นที่พึ่งที่ระลึก ข้าพเจ้านอบ
น้อม แด่พระผู้มีพระภาค ผู้รหัตต์สมมาสมพุทฺธเจ้า
พระองค์นั้น.

ถ้าสตรีเริ่มว่า ยัม โข อหัง ภควนฺตํ สรณํ คตา
อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา
สมฺพุทฺธสฺส ข้าพเจ้าได้ถึงพระผู้มีพระภาค ผู้ร
หัตต์ ตรัสรู้ชอบเองแล้ว พระองค์ใดเป็นที่พึ่งที่ระลึก
ข้าพเจ้านอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาค ผู้รหัตต์ตรัสรู้
ชอบเองแล้วพระองค์นั้น.

เริ่มเจริญว่า อรหันต์ โข โส ภควา สมมาสมพุทโธ
 พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็น อรหันต์ ผู้ควร ผู้ไกล
 ตรัสรู้ชอบเองแล้ว อาสวะทั้งหลายเหล่าใดเป็นผูก
 ผ่ายแห่งความเศร้าหมองบีบคั้นจิตต์ให้เรวอันกระวน
 กระวายไปต่างๆ ให้อยากเกิดอีก มีความกระวน
 กระวายกำกับคุมอยู่ด้วย มีทุกข์เป็นผล เป็นที่ตั้ง
 ความเกิดความแก่ความตายต่อไป อาสวะกิเลสเหล่า
 นั้น ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นของไกล คือ
 พระองค์ละเสียแล้ว ตัดรากเงาขึ้นเสียแล้ว พระองค์
 ละเสียขาดแล้ว กับทั้งวาลนา พระผู้มีพระภาคนั้น
 เป็นผู้ไกลอย่างนี้ จึงเป็น อรหันต์ ผู้ไกลกิเลส อติปี
 โส ภควา อรหันต์ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็น อรหันต์ ผู้
 ไกลอย่างนี้ ก็เพราะพระองค์ละกิเลสได้กับทั้งวาลนา
 จึงบริสุทธิ์ทุกสถาน ความประพฤติด้วยกายด้วยวาจา
 ด้วยใจ และการเลี้ยงชีวิตของพระผู้มีพระภาคนั้น
 หมดจดปราศจากโทษ ข้อผิดใน ๔ เรื่องนี้ ไม่มีแก่

พระผู้มีพระภาคนั้น ไม่ต้องระวังพระองค์ในที่ ๔
สถาน พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ไกลอย่างนี้ อติ ปิ
โส ภควา อรหํ พระผู้มีพระภาคนี้เป็น อรหํ ผู้ไกล
อย่างนี้ ก็เพราะพระองค์ละกิเลสกับทั้งวาลานันและ
จึงดำรงคงที่ในของพึงใจและไม่พึงใจทุกสิ่ง ไม่
ยินดี ไม่ยินร้าย ละความยินดียินร้ายได้ด้วยประการ
ทั้งปวง พระผู้มีพระภาคนี้เป็น อรหํ ผู้ไกลอย่าง
นี้ อติ ปิ โส ภควา อรหํ พระผู้มีพระภาคนี้เป็น
อรหํ ผู้ไกลอย่างนี้แล้ว ควรสักการเคารพนอบนบ
กราบไหว้ทุกสิ่งที่ดีตัวโลกจะพึงทำ เมื่อสัตว์โลกจะ
สักการบูชาเท่าใดๆ พระองค์ก็คงที่ในคุณความดี จึง
เป็นผู้ควรแท้ พระผู้มีพระภาคนี้เป็น อรหํ ผู้ควร
อย่างนี้ อติ ปิ โส ภควา อรหํ พระผู้มีพระภาคนี้เป็น
อรหํ ผู้ควรอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคนี้เป็นอรหํ ผู้ไกล
ผู้ควรอย่างนี้ อติ ปิ โส ภควา อารกตตาปิ อรหตตาปิ
อรหํ พระผู้มีพระภาคนี้ เพราะเป็นผู้ไกล เป็นผู้ควร
จึงเป็น อรหํ อย่างนี้ ก็แลพระอรหัตตซึ่งให้พระ

องค์เป็นอรหันต์ ผู้ไกลผู้ควรนั้น พระองค์ได้บรรลุถึง
ด้วยปัญญาตรัสรู้ชอบเอง สมมาสมโพธิ ปัญญาตรัส
รู้ชอบเองมีในพระองค์ พระองค์จึงเป็น สมมา
สมพุทโธ ผู้ตรัสรู้ชอบเองแล้ว พระผู้มีพระภาคนั้น
เป็นเองในทางปัญญาตรัสรู้ ไม่มีผู้ใดเป็นอาจารย์
มาสั่งสอน ตรัสรู้ของจริงทั้งหลายคือทุกข์ และเหตุก่อ
ให้เกิดทุกข์ และที่ดับทุกข์ และทางไปยังที่ดับทุกข์
ทั้ง ๔ นี้ แจ้งประจักษ์โดยลำพังตน ตรัสรู้ขึ้นได้ใน
ธรรมทั้งหลาย ที่พระองค์ไม่ได้ยินไม่ได้ฟังมาใน
ปางก่อน ตรัสรู้เองไม่มีผู้ใดสั่งสอน ตรัสรู้ชอบไม่
วิปริต ให้สำเร็จประโยชน์ทั้งพระองค์และผู้อื่นอย่าง
นี้ เป็น สมมาสมพุทโธ ตรัสรู้ชอบเองแล้ว อติ ปิ โส
ภควา สมมาสมพุทโธ พระผู้มีพระภาคนั้นตรัสรู้
ชอบเองแล้วอย่างนี้ อติ ปิ โส ภควา อรหํ สมมา
สมพุทโธ พระผู้มีพระภาคนั้น เป็น อรหํ ผู้ไกล
ผู้ควร ตรัสรู้ชอบเองแล้วอย่างนี้ นโม ตสฺส ภควโต

อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ข้าพเจ้านอบน้อมแต่พระ
ผู้มีพระภาคผู้อรหันตตรัสรู้ชอบเองแล้วพระองค์นั้น.

จบพุทธคุณ

เมื่อจะเจริญเมตตาเริ่มขึ้นว่า สพุเพ โห สตุตา
สุขกามา ทุกฺขปฺปฏิกฺกุลา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
ปรารถนาความสุข เกลียดความทุกข์ ยักิญฺจิ สุขํ
สพุพฺพํ สพุเพลฺลํ สตุตานํ อิญฺจํ กนฺตํ มนํปํ
อะไร ๆ ที่เป็นความสุขกายสบายจิตต์ ความสุขทุกสิ่ง
เป็นที่ปรารถนารักใคร่เจริญใจของสัตว์ทั้งปวง ยักิญฺจิ
ปนํ ทุกฺขํ สพุพฺพํ สพุเพลฺลํ สตุตานํ อนิญฺจํ อกนฺตํ
อมนํปํ ก็อะไร ๆ ที่เป็นทุกข์ ไม่สบายกายไม่สบาย
จิตต์แล้ว ความทุกข์นั้นทุกสิ่ง ไม่เป็นที่ปรารถนา
ไม่เป็นที่รักใคร่ไม่เจริญใจของสัตว์ทั้งปวง อหํ โห

สุขกาโม ทุกขปฏิกุโล เราเป็นผู้ปรารถนาความสุข
 เกลียตความทุกข์ สัพเพปิ สัตตา สุขกามา ทุกขปฏิ
 ฎิกุลา แม้ถึงสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ล้วนปรารถนา
 ความสุข เกลียตความทุกข์สิ้น อหํ สุขิโต โหมิ
 นิททุกฺโข โหมิ อเวโร โหมิ อพฺยาปชฺโณ โหมิ
 อนฺนิโฆ โหมิ สุขี อตฺตานํ ปรีหฺรามิ เราจึงเป็นผู้
 มีสุขเกิด จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์เกิด จงเป็นผู้ไม่มีเวร
 เกิด จงเป็นผู้ไม่มีความเป็นคือความเบียดเบียนต่างๆ
 เกิด จงเป็นผู้ไม่มีความเข้าใจเกิด จงเป็นผู้มีความ
 สุขรักษาดนเกิด สัพเพ สัตตา อเวรา โหนตุ
 อพฺยาปชฺณา โหนตุ อนฺนิมา โหนตุ สุขี อตฺตานํ ปรีหฺนตุ
 สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวรเกิด จงเป็น
 ผู้ไม่มีความเป็นคือความเบียดเบียนต่างๆเกิด จง
 เป็นผู้ไม่มีความเข้าใจเกิด จงเป็นผู้มีความสุขรักษา
 ดนเกิด.

เมื่อจะเจริญอุสภกาวนาเริ่มว่า อโย โห เม กาโย
 อุตฺถ ปาทตลา อโธ เกสฺมตฺถกกา ตจฺปฺริยนฺโต ปุโร
 นานปฺปการสฺส อสฺสจฺฉโน กายของเรานี้เบื่องบนแต่พื้นเท้า
 ขึ้นไป เบื่องต่ำแต่ที่สุดดมลงมา มีหนึ่งเป็นที่สุด
 รอบ เต็มด้วยของไม่เลวอาดต่าง ๆ อตฺถิ อิมสฺมิ กาเย
 มีอยู่ณกายนี้ เกสา ผมทั้งหลาย โลมา ขนทั้งหลาย
 นขา เล็บทั้งหลาย ทนฺตา ฟันทั้งหลาย ตโจ หนึ่ง
 มลฺ หนึ่ง นหารุ เล็นเอ็นทั้งหลาย อฏฺฐิ กระดูกทั้ง
 หลาย อฏฺฐิมิลฺลํ เยื่อในกระดูก วกฺกํ ม้าม หทยํ
 หัวใจ ยกนํ ตับ กิโลมกํ พังผืด ปิหกํ ไต ปปฺปฺผาลํ
 ปอด อนฺตํ ไล่—ไล่ใหญ่ อนฺตคฺคณํ ลายรดไล่—ไล่
 น้อย อุตฺถริยํ อาหารตั้งท้อง—อาหารใหม่ กริณํ อาหาร
 เก่า—ที่แปรเป็นอุจจาระแล้ว ปิตฺตํดี เสมหะเคลษมฺ—
 มวก ปุพฺพโพ หนอง—น้ำเหลือง โลหิตํ เลือด เสโท
 เหนือ เมโท มนฺชนํ อสฺสํ น้ำตา วสา มนฺเหลว—
 เปลวมัน เชไฟ้ น้ำลาย ลิงฺขานิกกา น้ำมูก ลลิกกา

ไซซ้อ มุคฺคัม มุตร เอวมายัม เม กาโย อุตฺถัม ปาตตลา
 อโธ เกสฺมตฺตกา ตจฺปริญฺโต ปุโร นานปฺปการุสฺส
 อสฺสจิโน กายของเรานเปองบนแต่พื้นเท้าขึ้นไป เปอง
 ต่ำแต่ที่ลุดมลงมา มีหนังเป็นที่ลุดรอบเต็มด้วยของ
 ไม่สอาดต่าง ๆ อย่างนี้.

จบอสุภ

เมื่อจะเจริญมรณสฺสตี พึงศึกษาให้รู้จักมรณะ
 ความตายนั้น ๆ ก่อน เอกภวปริยาปณฺณสฺส ชีวิตินฺทริ-
 ยสฺส อฺปฺปจฺเจโต ข้อซึ่งชีวิตินฺทริย์ที่นับเนื่องในภพ
 เดียวชาติไป ชื่อมรณะความตาย มรณะความตาย
 นั้น เป็นที่ไป เบื้องหน้า ของ สัตว์ทั้งหลาย ผู้เกิดแล้ว
 สัตว์ทั้งหลายเป็นมัจจะมีอันจะพึงตายเป็นสภาพ เป็น
 ปกติ หนีไม่พ้น ชรา—ความแก่ พยาธิ—ความป่วย
 ไข้ มรณะ—ความตาย เป็นทุกขัตถ์ประการ ความ

ตายเป็นทุกข์ใหญ่ของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
กลัวความตายนั่นมากกว่าทุกข์อื่น ๆ ถึงจะกลัว ลักเท่า
ใดก็หนีไม่พ้น จำต้องตายด้วยกันสิ้น ถ้าคิดความ
ตายอันจักมีแน่นอนเป็นอารมณ์อยู่เนืองๆ แล้ว ก็จักไม่
มัวเมาหนัก จะประพฤติดีด้วยกาย วาจา จิตต์มาก และ
งดเว้นทุกจริตกิจไม่ชอบให้น้อยเบาบางลง มีอันสงสัย
อยู่แก่ลัทธิอุปปฏิสนธิ เพราะฉะนั้นเมื่อรู้^๕ว่าความที่
ชีวิตินทรีย์ อัน^๕นี้^๕เนื่องใน ภพเดียว มา ขาดไป ชื่อว่า
มรณะ ความตายๆ^๕ดังนี้แล้ว พึงระลึกถึงมรณะความ
ตายนั่นเป็นอารมณ์ ก่อมรณสติให้เกิดขึ้นในจิตต์ว่า
อรุ^๕ว โห เม ชีวิต^๕ ธุ^๕ว มรณ^๕ เอก^๕ล^๕ก^๕ อว^๕ส^๕ล^๕ มยา
ม^๕ริ^๕ต^๕พ^๕พ^๕ ม^๕ร^๕ณ^๕ป^๕ริ^๕โย^๕ล^๕า^๕น^๕ เม ชีวิต^๕ ม^๕ร^๕ณ^๕ป^๕ฎ^๕ิ^๕พ^๕ท^๕ธ^๕
ม^๕ร^๕ณ^๕ธ^๕ม^๕โม^๕ม^๕หิ^๕ ม^๕ร^๕ณ^๕ อ^๕น^๕ต^๕ิ^๕โต^๕ ม^๕ร^๕ณ^๕ ภ^๕ว^๕ิ^๕ส^๕ล^๕ต^๕ิ^๕ ช^๕ี^๕ว^๕ิ^๕ต^๕ิ^๕น^๕ท^๕ร^๕ิ^๕ย^๕
อุ^๕ป^๕จ^๕.นิ^๕ช^๕ิ^๕ช^๕ิ^๕ส^๕ล^๕ต^๕ิ^๕ ม^๕ร^๕ณ^๕ ม^๕ร^๕ณ^๕ ด^๕ัง^๕น^๕.

อรุ^๕ว โห เม ชีวิต^๕ ชีวิตของเราไม่ยั่งยืน ธุ^๕ว
ม^๕ร^๕ณ^๕ เอก^๕ล^๕ก^๕ ความตายยั่งยืนเป็นไปล้วนเดียว

อวลุล มยา มริตพัพพ์ เราพึงตาย เราจะพึงตายแน่
 มรณปริโยสานํ เม ชีวิตํ ชีวิตของเรามีความตายเป็น
 ที่สุด มรณปฏิพัทธํ เม ชีวิตํ ชีวิตของเราเนื่องด้วย
 ความตาย มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตฺโต เราเป็น
 ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงความตายไปได้
 มรณํ ภวิสฺสตี ความตายจักมี ชีวิตินฺทุริยํ อุปฺปจฺฉิ-
 ชิสฺสตี อินทริยํ คือชีวิตอันความพิบัตฺจกเข้าไปตัดเสีย
 อินทริยํ คือชีวิต จักขาด จักเข้าไปขาด คือจักอาครัย
 ความพิบัตฺแล้วขาดไป มรณํ มรณํ ความตาย ความ
 ตาย ให้ผู้เจริญนั้นแลดูสัตว์ทั้งหลายที่ตายแล้ว ตาย
 แล้วณที่นั้น ๆ นี้ถึงความตายของสัตว์ทั้งหลาย ที่
 มีสมบัตฺตคนเคยเห็นแล้วตายไป ๆ เป็นอารมณ์ ประ
 กอบสติด้วยสังเวช ด้วยญาณที่รอบรู้ด้วยให้มนสิการ
 ความทำในจิตต์เป็นไปว่า อธฺวํ โห เม ชีวิตํ เป็น
 ตันนั้นเทอญ.

จบมรณสุตฺติ

กถามรรคกนิเทศที่ ๓

สุขุปายคาถา

สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ์ ทรงนิพนธ์

นมตถุ สุกตสฺส

อตถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขฺา สหaya

ตฺถุํ สุขฺา ya อิตฺตเรน

ปฺญญํ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

สพฺพสฺส ทฺถขสฺส สุขํ ปหานํ

สุขฺา มตฺเตยฺยตา โถเก อโถ เปตฺเตยฺยตา สุขฺา

สุขฺา สามญฺญตา โถเก อโถ พฺรหฺมญฺญตา สุขฺา

สุขํ ยาว ชรา สํ สฺสุขฺา สทฺธา ปติญฺจिता

สุโข ปญฺญา ย ปญฺญาโก ปาปานํ อกรณํ สุขนฺติ.

บัดนี้จะได้รับประทานวิลัชนีในสุขุปายคาถา ซึ่งมีในคัมภีร์ธรรมบท ท่านแสดงไว้ว่าเป็นพุทธภาษิตเป็นทักษิณานุโมทนาในการกุศล ฯลฯ ดำเนินความ

ในคาถาปฐมว่า อตุณฺหิ ชาตมฺหิ สฺฐา สหยา สหาย
 ทั้งหลายนำความสุขมา เมื่อเวลาประโยชน์ กิจเกิดมี
 ตุณฺหิ สฺฐา ยา อิตฺริตเรน ความยินดีเต็มใจด้วยพัสดุ
 นอกนั้น ๆ คือจะประณีตหรือต่ำช้า ไม่เลือกสรร ยินดี
 ตามแต่ที่ได้มา นำมาซึ่งความสุข ปุณฺณํ สุขํ ชีวิต-
 สงฺขมฺหิ บุญนำความสุขมา เมื่อเวลาจะสิ้นชีพ
 สพฺพสฺสํ ทกุขสฺสํ สุขํ ปหานํ ความละทุกข์ทั้งปวงเสีย
 ได้ นำความสุขมาเป็นส่วนออกอุญฺหิ

มีอธิบายว่า คฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อกิจที่ประ-
 สงค์นั้น ๆ เกิดมีแล้ว สหายผู้ช่วยให้กิจนั้น ๆ เสร็จได้ตั้ง
 ประสงค์ เป็นผู้นำความสุขมาแก้สหาย เมื่อประ-
 โยชนกิจเกิดมี คฤหัสถ์และบรรพชิตได้พัสดุสิ่งใด ๆ
 ประณีตหรือต่ำช้าก็ไม่เลือกสรร เต็มจิตต์ด้วยพัสดุ
 ตามแต่ได้มานั้นแล้วก็เป็ความสุข เพราะมิให้เกิดทุกข์
 ด้วยชวนชวายเป็นอุบายต่าง ๆ บุญกุศลสุจริตกิจชอบ
 ซึ่ง สาสฺนได้ประกอบ ก่อสร้างบำเพ็ญไว้ ด้วยกาย

ราชจิตต์ เกิดแต่ อโธมะ อโธสะ อโมหะ ฅกุกุศลมูล
 นี้ นำความสุขแก่สาธุชนผู้ ได้บำเพ็ญนั้น เมื่อเวลา
 จะสิ้นชีพให้ เกิดอัสสาทะ ความอุณจิตต์มิได้ เตือนร้อน
 กระวนกระวาย เพราะเหตุนี้ พุทธาทิบัณฑิตจึงได้
 สรรเสริญไว้ว่า “อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ กตปุญ
 โย อุกยตฺถ โมทติ สาธุชนผู้มีบุญกุศลได้ทำไว้
 แล้ว ย่อมบันเทิงจิตต์ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า โส
 โมทติ โส ปโมทติ ทิสฺวา กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโน สาธุ
 ชนนั้น ย่อมบันเทิงจิตต์ยิ่งนัก เพราะเห็นซึ่งกรรม
 เครื่องบริสุทธิ์คืออกุศลแห่งตน อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ
 กตปุญฺโย อุกยตฺถ นนฺทติ บุคคลผู้มีบุญได้ทำไว้
 แล้ว ย่อมเพลินจิตต์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ปุณฺณํ เม
 กตฺตุนฺติ นนฺทติ ย่อมเพลินจิตต์ด้วยคิดเห็นว่า บุญเรา
 ได้ทำไว้แล้ว ภิโย นนฺทติ สุกฺตํ คโต ครั้นไปสุคติ
 คือมนุษย์แลเทพดาแล้ว ย่อมเพลินจิตต์โดยยิ่ง”
 บุญนำความสุขมาแก่สาธุชน ผู้ได้ก่อสร้างบำเพ็ญ

ไว้แล้วด้วยประการฉะนี้ เพราะเหตุนี้จึงได้มีพุทธ
 พจน์แก่เวไนยนิกรว่า “ปุณฺณานิ กยิราถ สุขาวทานิ
 ผู้มีบุญญาพิจารณาเห็นภัย คือ ไม่มีผู้ใดช่วยต่อ
 ค้ำได้นั้นในมรณสมัยแล้ว พึงทำเกิดซึ่งบุญทั้ง
 หลายอันนำความสุขมา” ฉะนี้ บทที่ครบ ๔ ว่า สพุพฺพสฺส
 ทุกฺขสฺส สุขํ ปทานํ ละความทุกข์ทั้งปวงเสียได้เป็น
 ความสุขนั้น แสดงความสุขอันอุกฤษฏ์ อันล้ำเร็จ
 ด้วยโลกุตตรญาณธรรมมาภิสมัย อาลวักขัยพระอรหัตต
 ผลเป็นที่สิ้นอาสวะทั้งปวง เป็นเครื่องละล้างสรรพทุกข์
 ทั้งปวงโดยนิปปริยาย โลกุตตรคุณเบื้องต้นจำเดิม
 แต่โสดาปัตติมรรคจนถึงอนาคามีผล ก็เป็นเครื่องละ
 ทุกข์ทั้งปวงโดยปริยาย เพราะเป็นอุบายที่จะนำท่าน
 เลखบุคคลทั้ง ๓ นั้นให้บรรลุพระอรหัตตผลโดยไม่มีอัน
 ตราย เพราะฉะนั้นโลกุตตรญาณทั้งหลาย จึงชื่อว่า
 ลัพพทุกฺขปทาน เครื่องละทุกข์ทั้งปวงด้วยประการ
 ฉะนี้.

ก็แลความทุกข์ในกาลเป็นที่สิ้นชีพและจะละทุกข์
ทั้งปวงเสียได้ด้วยกุศลปฏิบัติเห็นปานใด พระองค์
จะทรงแสดงกุศลปฏิบัติเห็นปานนั้น โดยเอกเทศ
ปธานนัย จึงตรัสพระคาถาที่ครบ ๒ ว่า สุธา
มตฺเตยฺยตา โลเก ความเป็นผู้เือกกุลแก่มารดา เป็น
มรรคนำความสุขมาในโลก อโถ เปตฺเตยฺยตา สุธา
อนึ่งความเป็นผู้เือกกุลแก่บิดา เป็นมรรคนำความ
สุขมาประการ ๑ ย่นลงเป็นมาตาปิตูปัญฐานธรรม
สุธา สามณฺญตา โลเก ความเป็นผู้เือกกุลแก่สมณะ
เป็นวิธินำความสุขมาในโลก อโถ พุรฺหมณฺญตา
สุธา อนึ่งความเป็นผู้เือกกุลแก่พราหมณ์ ก็เป็น
ปฏิบัตินำความสุขมาประการ ๑ ย่นลงเป็นความ
ประพฤติกให้เป็นประโยชน์แก่สมณะพราหมณ์.

ความพิสดารว่า ความประพฤติกเือกกุลแก่สมณ
พราหมณ์นำความสุขมานั้น มีอธิบายว่า มตฺตปฺปมาท-
ปญฺญีวรีตา สมณะพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้งดเว้นจาก
ความเมาและความประมาท ขนฺติโสรัจฺจกนิวิฏฺฐา

ตั้งมั่นในขันติความอดทนต่อทุกข์และกำลังกิเลส และ
 โสรัจจะ ความเป็นผู้เรียบร้อย เอกมตฺตานํ ทมเนติ
 ทรมาณตนผู้เดียว ผูกฝนให้ตนผู้เดียวลงบระงับ ทำ
 ตนผู้เดียวให้ดับเครื่องกระวนกระวาย สถิตในส่า
 มัญญพรหมัญญคุณะนี้ เป็นที่ประดิษฐานทักษิณา
 ทานของมนุษยชน แลเป็นที่มนุษยชนจะเข้าไปใกล้
 ไต่ถามบุญกุศลสัมมาปฏิบัติ มนุษยชนมาปฏิบัติให้
 เป็นประโยชน์แก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายนั้น ก็เป็นที่
 สรรเสริญของบัณฑิตชาติ แลความเจริญทุกทีพาราตริ
 กาล เพราะฉะนั้นพระองค์จึงได้บริหารว่า สุธา
 ลามบุญตา โลเก อโธ พุรหมบุญตา สุธา มีความ
 ดังแสดงมาฉะนี้

มาตาปิตุบุญฐาน และอัครจริยาแก่สมณพราหมณ์
 เป็นความปฏิบัติชอบ ของประชุมมนุษยชน ใกล้แต่ที่
 บัณฑิตยกขึ้นสรรเสริญว่า มตฺเตยฺยตา เปตฺเตยฺยตา
 ลามบุญตา พุรหมบุญตา กุเล เชฏฐาปจายโน
 มนุษยทั้งหลายนั้น ๆ ประพฤติให้เป็นประโยชน์ แก่กุล

แต่มารดาบิดา แต่สมณพราหมณ์ คำนับนบนอบแต่
ผู้ใหญ่ในตระกูลเป็นต้นดังนี้ ก็เป็นที่สรรเสริญของ
บัณฑิต ว่าปฏิบัติชอบตามสุขุบายของมนุษยชน เจริญ
ด้วยคุณผลทุกทีพาราตริกาล เพราะฉะนั้น พระองค์จึง
ตรัสว่า “สุชา มตฺเตยฺยตา โลเก อโถ เปตฺเตยฺยตา
สุชา” มีความดังรับประทานวิสัยชนามาฉะนั้น.

คาถาที่ครบ ๒ นี้ แสดงบุญกุศลโดยเอกเทศยก
มาตามลำดับฐานชั้นเป็นประธาน ให้เกิดความสันนิษ
ฐานว่าบุญเช่นนั้น มีมาตามลำดับฐานเป็นประธาน นำ
ความสุขมาแก่ผู้ใดบ้างเพ็ญไว้นั้น ใน อวสานกาล
เมื่อจะสิ้นชีพด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ครบ ๓ แสดงบุญที่พิเศษขึ้นไป เป็นมรร
คาลัยแห่งความสุขเมื่อจะสิ้นชีพ และการละทุกข์ทั้ง
ปวงเสียเห็นว่า สุข ยาว ชรา สิ้น คือ นำความสุข
มาแก่ผู้ดำรงรักษาจนถึงชรา ไม่มีเวลาที่จะสละละ
เสีย สุข สุข สุข ปติฏฺฐิตา สัตถาตั้งอยู่แน่นแฟ้น

แล้วนำความสุขมาแก่สาธุชนผู้เชื่อนั้น สุกโข ปญญา
 ปญญา ปฏิลาโภ ความได้ปัญญานำความสุขมาแก่ผู้
 ได้นั้นเป็นอเนกนัก ปาปานิ อกรรม สุขิ ความ
 ไม่ทำบาปทั้งหลาย นำความสุขมาแก่ผู้งดเว้นนั้นเสีย
 พิเศษ ไฟศาลเป็นอุตตมคุณ รวมเป็นบุญญวิภาค ๔
 ประการ ข้อต้นคือคตินี้ ความระวัง ความไม่
 ล่วงเป็นไปในกายวาจา มีเว้นจากเวร ๕ เป็นต้น
 เสร็จด้วยสัมปัตตสมาทานวิรัต เป็นอย่างต่ำ เสร็จด้วย
 สมุจเฉทวิรัตเป็นอย่างอุกฤษฏ์ คือมีองค์ ๕ แห่งคฤหัสถ์
 แลสิกขาบท ๑๐ แห่งสามเณร เสร็จด้วยสรณคมน์
 ตามพระพุทธบัญญัติ คือคือปาติโมกขสังวร สำรวม
 ระวังในศีลปาติโมกข์ ปากประธานแห่งกุศลธรรม
 เป็นไปด้วยกายทวาร ด้วยวจีทวาร ลกัถกัณวีติกกม
 โทษในกายวาจา เสร็จด้วยอริยาสมมติ คืออุปสัมป
 ทา ตามพุทธธานุญาตให้ท่านผู้อุปสมบทพร้อมด้วย
 ลิกขาสาชีพไม่ต้องสมาทานคัมภีรฯ คงอยู่ในสิกขาบท

ทั้งหลายตามพระพุทธรูปบุญดี ล่วงไม่ได้ในข้อห้าม
 ต้องทำตามในข้ออนุญาต เป็นอุปสัมบันนคิลกิต
 ทั้งปวงนี้มีความไม่เดือดร้อนเป็นประโยชน์ เป็นอา
 นิสงส์ เป็นเบื้องต้นของกุศลธรรมทั้งหลาย สมด้วย
 พุทธภาษิตปริยาย ตรัสแก่ภิกษุผู้ อารามนาให้แสดง
 ธรรมแก่ตนโดยสังเขป ได้ลำดับแล้วจะได้หลักออก
 จากหมู่คณะอยู่แต่ผู้เดียวบำเพ็ญเพียร นั้นว่า เตนหิ
 ตวํ ภิกษุ อาติเมว วิโลเธหิ กุสลานํ ธมฺมานํ ตุก่อน
 ภิกษุ ถ้ากระนั้น ท่านจงทำเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้ง
 หลายนั้นแหละให้หมดจดเกิด โภจาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ
 อะไรเล่าเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรมทั้งหลาย สลฺลญฺจ
 ลฺลวฺลฺลทํ ทิฏฺฐํ จ จ อชฺชกา คีลอันบริสุทธด้วยดี กับทิฏฐิ
 ความเห็นที่ซอตรงสองภาคนี้เป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม
 ทั้งหลาย คีลนั้นนำความสุจริตมาแก่ผู้รักษาทำให้
 บริสุทธนั้นเป็นนิยต์ ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงชรากาล ทำ
 มีผู้ คีลนั้นให้เป็นทักษิณียบบุคคลผู้ควรรับทักษิณาทาน

ซึ่งได้ยกขึ้นบริหารในกาลทานสูตรว่า ปฐมํ
 สลวันเตสุ ปติฏฐเปติ ท่านผู้เจ้าของเข้ากล้าใหม่
 เจ้าของผลไม้ใหม่ นำมาประดิษฐานเป็นทานลงไว้
 ในท่านผู้มีศีลก่อน เป็นกาลทานประการ ๑ เป็นต้น
 ฉะนั้นจึงได้ตรัสว่า สุขํ ยาว ชรา สลํ คือเป็นสุขจนถึง
 ชราด้วยประการฉะนี้.

บทที่ครบ ๒ สุขา สทุธา ปติฏฐिता สัทธา
 ความเชื่อสนิทดำรงแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย นำความ
 สุขมาแก่ผู้เชื่อนั้น ความเชื่อเป็นโลกียธรรม รู้
 กำเรบคั่นคลาย เมื่อดำรงอยู่มั่นคงที่แล้ว ก็นำความ
 สุขมาแก่ผู้เชื่อนั้น ด้วยให้บรรลुकุศลธรรมอื่นเป็น
 อเนกนัก แต่ฝ่ายที่เสร็จด้วยบรรลุลोकุตตรญาณ เป็น
 อรูปธรรมไม่กำเรบจลาจลคั่นคลาย เป็นอเวจฺปิ
 ปลาตเลื่อมใสหยั่งลงมั่นในรัตนะ ๓ และให้อริยบุคคล
 นั้น ประกอบด้วยอริยกันตศีล นำความสุขมาโดย
 ส่วนเดียว ไม่มีอันตราย แต่โลกียสัทธามีความเลื่อม

เพราะความระคนด้วยปาปมิตร แลทำในจิตต์โดย
ไม่แยบคายเป็นต้น ควรที่สัตบุรุษจะทำนุบำรุงตนด้วย
คบหากัลยาณมิตร และพึงธรรมและทำในจิตต์โดย
แยบคายเป็นต้น ให้สภาพรคงทนอยู่ในสันดานเป็นนิ
นรีนฺดร.

บทที่ ๓ ว่า สุโข ปญญา ปฏิลากิ ความได้
ปัญญานำความสุขมาแก่ผู้รู้แจ้งชัดนั้น ปัญญาที่
เป็นโลกีย เป็นกุปฺปธรรมรู้กำเรบ ส่วนโลกุต
รปัญญา เป็นอกุปฺปธรรมไม่กำเรบด้วยประการใด
ประการหนึ่ง ละกิเลสตามกธรรม ตามอานุภาพแห่ง
ตนให้พินาศไป โดยสมุจเฉตปหาน.

บทที่ ๔ ว่า ปาปานิ อกรณํ สุขิ ความไม่
ทำบาปทั้งหลาย นำความสุขมานั้น ความมงดเว้น
บาปเสียด้วยกำลังสัตถาแลปัญญา ส่วนโลกียธรรม
หรือมงดเว้นเสียด้วยพระอรหัตตผลวิมุตติ อย่างอุกฤษฏ์
เป็น ปาปานิ อกรณํ ความไม่ทำบาปทั้งหลาย

นำความสุขมาแก่ท่าน ผู้จดเวลานั้นโดยนัยเป็นอเนก
 นัก คุณทั้ง ๔ คือ คีลและลัทธาและปัญญาและความ
 ไม่ทำบาป เป็นมรรคาวิถีแห่งความสุข ในชีพสังขย
 มรณกาล และเป็นปทัฏฐานที่ตั้งแห่งความละทุกข์ทั้ง
 ปวงเลยได้ รับประทานวิเศษชนามาในสุขุบายคาถา ๓
 พระคาถา ซึ่งมีมาในคัมภีร์ธรรมบทยุคคิลงด้วยประ
 การดังนี้.

พิมพ์ที่ ร.พ. ประเสริฐสมุด

เชิงสะพานข้างโรงสี

นายทองดี อิศรณัฐ

ผู้พิมพ์โฆษณา

๓๐/๘/๓๓.